

Wat schrijf dat blif (5)

Door Goaitsen van der Vliet in 't *Inschrien* 2012-1

Zoeken doet vinden en het gevondene inventariseren, verzamelen doet archiveren. Bij die vierde taak van de Twentse Taalbank gaat het om het behoud van alle bijeengebrachte uitingen in en over de taal van Twente. Die willen we graag zo goed mogelijk voor het nageslacht bewaren. Maar wat betekent dat eigenlijk?

Met de formulering 'zo goed mogelijk' houden we meteen al een slag om de arm. Daarmee kunnen we ons altijd beroepen op overmacht of op de pure onmogelijkheid om geschriften eeuwenlang in oorspronkelijke staat te houden. En wat stellen we ons precies voor bij 'het nageslacht'? Met onze kinderen, kleinkinderen en zelfs achterkleinkinderen in gedachten zijn we optimistisch. Maar onwillekeurig denken we ook aan een bekende dichtregel van Lucebert: *Alles van waarde is weerloos*. Niemand kan voorspellen hoe het op de langere duur met de wereld en de menselijke 'beschaving' gesteld zal zijn. De kans dat al onze met zorg vergaarde paperassen en ander materieel erfgoed ooit in barre tijden als brandstof zullen dienen, is vast veel groter dan we willen weten. We richten ons dan ook liever op een nabije, nog wat overzichtelijke toekomst om zin te geven aan onze inspanningen om een streektaalcollectie op te bouwen, ergens onder te brengen, te conserveren en toegankelijk te maken. Dit alles onder het licht ironische motto: *Wel wat in de kaste hef, zit nich verleagn*. Met in het achterhoofd dat je niet alleen ergens om, maar ook mee verlegen kunt zitten.

Hoe bewaar je een taal, als die niet meer vanzelfsprekend van ouder op kind wordt doorgegeven? Over honderd jaar rest de mensheid van het oude Twents niet meer dan een hoeveelheid geschriften en geluidsopnames, en wat er dan nog van te horen zal zijn in de omgangstaal: een regionaal accent en een aantal typische uitdrukkingen die de vervlakking doorstonden. Ik bedoel daarmee dat Twentismen als 'ik maak me niet naar' en 'daar doe ik niets op uit' tegen die tijd misschien niet meer als fout Nederlands worden aangemerkt. Ik noem ze liever een verrijking van de landstaal. Probeer er maar eens een 'correcte' vertaling voor te vinden die de lading helemaal dekt. Een en ander opent perspectieven voor een

bijzondere wijze van conserveren, van Twents idioom in de omgangstaal: gewoon door altijd en overal zo veel mogelijk van die typische uitdrukkingen te bezigen. De kans is groot dat ze door anderen worden overgenomen en verder verspreid, en op den duur tot de standaardtaal gaan behoren.

De Twentse Taalbank richt zich per definitie niet op het in stand houden van de streektaal in het dagelijks verkeer. Het gaat ons om het behoud van wat er ooit in en over is vastgelegd, in schrift, spraak en zang. Dat doen we zoals gebruikelijk in de oorspronkelijke, tastbare verschijningsvorm, maar ook in digitale vorm. In feite bouwen we zo aan twee verzamelingen, ieder met een heel eigen aanpak van de houdbaarheid.

Het conserveren van materieel erfgoed is een vakgebied op zich, met veel technische achtergronden die ik de lezers graag bespaar. Ik vat alleen even de vele invloeden op de levensduur van het bewaarde samen: de temperatuur, de luchtvochtigheid, licht en andere soorten straling, allerlei verontreinigingen, bewegingen en ongedierte. Daarbij moeten we ook nog eens beducht zijn op alle mogelijke natuurrampen, de mens inbegrepen.

Meer over dit onderwerp is te vinden op de website van het Nationaal Archief.

De Twentse Taalbank hoeft zelf geen grote hoeveelheden geschriften en geluidsdragers op te slaan in een daarvoor geschikte omgeving. Aanwinsten worden toegevoegd aan de collectie van de Oudheidkamer Twente. Die kan ze, net als veel ander historisch materiaal, in langdurig bruikleen geven aan het museum TwentseWelle. In bepaalde gevallen kan voor een andere bestemming worden gekozen.

Uiteindelijk maakt het niet zo veel uit waar alles wordt bewaard. Als het maar in goede handen is en toegankelijk voor belangstellenden. Of dat nou in een bibliotheek is, in een archief, thuis bij een verzamelaar of via internet. Pas als ergens uniek of zeldzaam materiaal verloren dreigt te gaan, komen we in actie.

Het maken van digitale versies kwam in de vorige aflevering van deze rubriek al even aan de orde. Geschriften worden gescand, analoge geluidsopnamen geconverteerd. In alle gevallen

hoeven we aan maar twee voorwaarden te voldoen: 1. dat er bij het digitaliseren geen gegevens verloren gaan, en 2. dat de gemaakte beeld- en geluidsbestanden tot in lengte van dagen foutloos genoten kunnen worden.

Ad 1. Over de digitale kwaliteitsvoorwaarde zijn veel misverstanden in omloop. Instanties adviseren voor het scannen van teksten meestal een dichtheid van 300 dpi (beeldpuntjes per inch). Dat is met name bij fijne handschriften aan de lage kant, als de scans ook bruikbaar moeten zijn om delen ervan mooi uitvergroot in een gedrukte publicatie weer te kunnen geven.

Bij het scannen van foto's is dit nog meer een punt van zorg. De vaak genoemde scandichtheid van 600 dpi of lager is bijvoorbeeld onvoldoende voor goede pasfoto's, die vaak veel gedetailleerder zijn dan we denken, en vragen om vergroting.

Uiteindelijk is het alleen de scherpste van de foto die de minimale scandichtheid bepaalt. De ondergrens is te vinden door ver in te zoomen. Zolang er nog vierkante beeldpuntjes zichtbaar zijn in de kleinste details van de foto, moeten we de scan overdoen met een hogere resolutie.

Door hem vervolgens in de hoogste kwaliteit op te slaan, krijgen we een digitale *master* die overal voor te gebruiken is en het origineel doet vergeten.

Daarbij hoeven we ons niet naar te maken om eventuele grenzen aan de groottes van de bestanden, vanwege de lage en nog altijd dalende geheugenprijs.

Ad 2. De digitale duurzaamheidsvoorwaarde komt er in feite op neer, dat alle tachtig miljoen bitjes van een beeldbestand van 10Mb tot het einde der tijden hun waarde 0 of 1 moeten houden. Zelfs dat is niet te veel gevraagd. Dat is simpel op te lossen door drie versies van hetzelfde bestand in drie werelddelen te bewaren en regelmatig met elkaar te vergelijken. Als er dan ergens door veroudering een bitje omgevallen is, geldt meerderheid van stemmen bij het aanmaken van een nieuw bestand. Dit soort processen spelen zich af in wat tegenwoordig *the cloud* wordt genoemd, het immens groeiende en steeds goedkoper wordende internetgeheugen.

De vraag blijft, wat op den duur de meerwaarde nog is van alle oorspronkelijke geschriften en geluidsdragers, als er wereldwijd goede digitale kopieën van zijn, en geen mensen meer die er een historische band mee hebben.

Wij hoeven anno 2012 die vraag niet te beantwoorden en doen er dan ook niets op uit.